

СТРАТЕГІЇ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НЕМОВНИХ ЗВО

STRATEGIES FOR USING THE MODEL OF BLENDED LEARNING IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT TECHNICAL UNIVERSITIES

У статті розглядається модель змішаного навчання як форми організації навчального процесу з іноземної мови, стержнем якої є раціональне поєднання традиційної та електронної форм навчання. Аналізуються наукові підходи до визначення змісту поняття «змішане навчання» в сучасній педагогічній науці. Змішане навчання позиціонується автором як єдиний, цілісний навчальний процес, який передбачає, що частина пізнавальної діяльності студентів здійснюється на занятті під керівництвом викладача, а інша частина вноситься на дистанційну форму з переважанням самостійних видів робіт індивідуально або спільно з партнерами в малій групі. Зазначається, що при дефіциті навчального часу використання моделі змішаного навчання надає можливість значно розширити аудиторне навантаження за рахунок залучення віртуального середовища й інформаційних технологій. Звертається увага й на певні недоліки цієї навчальної форми: недостатня готовність інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти до підтримки цілісного процесу електронного навчання і впровадження моделі змішаного навчання, відсутність методик викладання в електронному середовищі й необхідної компетентності викладачів у розробці контенту для нього, а також їх неготовність до переходу в нову якість – тьюторів, які супроводжують освітній процес. Наводяться дидактичні принципи, за умов дотримання яких змішане навчання може бути реалізовано. Автор пропонує шляхи використання педагогічної технології змішаного навчання у викладанні іноземної мови в немовних закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Робиться висновок, що використання моделі змішаного навчання спроможне якісно змінити процес іншомовної підготовки студентів, сприяє активному впровадженню нових освітніх технологій, мотивує студентів на безперервну професійну освіту, надаючи їм можливість працювати самостійно, самим обрати темп навчання, рівень, обсяги матеріалу.

Ключові слова: змішане навчання, інформаційно-комунікаційні технології, переваги

та недоліки змішаного навчання, викладання іноземної мови.

This paper considers the model of blended learning as a form of organization of the learning process in a foreign language, the core of which is a rational combination of traditional and electronic forms of learning. Scientific approaches to defining the content of the concept of «blended learning» in modern pedagogical science are analyzed. Blended learning is positioned by the author as a single, integrated learning process, which holds that part of the students' cognitive activity is performed in a teacher-led classroom, and the other part is intended for a distance form of learning with a predominance of independent work both individually or jointly with partners in a small group. It is noted that in the absence of learning time, the use of blended learning model provides an opportunity to significantly expand the classroom load by engaging the virtual environment and information technology. Attention is also drawn to certain disadvantages of the respective educational form: insufficient preparedness of the information and educational environment of higher education institutions to support the integrated e-learning process and introduction of blended learning model, lack of teaching methodology in the electronic environment and teachers' necessary competence for content development, as well as unwillingness to assume a new role, namely that of tutors accompanying the educational process. The didactic principles are presented, in which case blended learning can be implemented. The author proposes the ways of using the pedagogical technology of mixed learning in teaching foreign languages at technical universities. It is concluded that the use of blended learning model enables to qualitatively change the process of students' foreign language training, promotes the fostering of new educational technologies, motivates students for continuing professional education, enabling them to work independently, adapt their training rhythm, and select both the level and volume of training.

Key words: blended learning, information and communication technologies, advantages and disadvantages of blended learning, foreign language teaching.

УДК 372.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.2-4>

Маковей О.М.,

старший викладач
кафедри іноземних мов
Національного аерокосмічного
університету імені Н.С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Маковей Р.Г.,

старший викладач
кафедри іноземних мов
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Розвиток сучасних інформаційних технологій став передумовою для їх широкого використання в системі вищої професійної освіти. Актуальною і значущою з точки зору педагогіки є сьогодні проблема вибору найбільш ефективних інноваційних методів, метою впровадження яких є оптимізація навчального процесу, створення максимально сприятливих умов для засвоєння навчального матеріалу, перехід студента у позицію активного суб'єкта з правом самостійного вибору умов та засобів оволодіння необхідними компетентностями, а викладача – у позицію партнера з кому-

нікації, фасилітатора й організатора навчання. Завданням сучасного викладача є підготовка затребуваних фахівців, що вимагає від нього вміння працювати в оновлених педагогічних ситуаціях, володіння різноманітними видами діяльності: науково-дослідницької, інноваційної, проектувальної, комунікаційної тощо.

Перспективним напрямком й однією з ключових конкурентних переваг сучасних закладів освіти є використання інформаційно-комунікативних освітніх технологій, зокрема метод змішаного навчання («blended learning»), що набуває все більшої популярності, особливо у викладанні

іноземної мови. Цей метод дозволяє максимально результативно спланувати час як викладача, так і студента, вносить в освітній процес доступність, відкритість, мобільність, робить процес вивчення іноземної мови цікавим і доступним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наукових дослідженнях зустрічається декілька термінологічних варіантів для визначення поняття «змішане навчання»: гібридне (hybrid), комбіноване (mixed-mode), інтегроване (web-enhanced). Однак, незважаючи на різницю в найменуванні, стержнем цієї моделі навчання є раціональне поєднання традиційної та електронної форм навчання, що дозволяє використовувати їх позитивні сторони і мінімізувати недоліки.

Зміст поняття «змішане навчання» проаналізовано у працях зарубіжних і вітчизняних науковців, таких як Дж. Бонк, В. Вудфілд, Ч. Грем, Л. Данкевич, О. Коротун, О. Кривонос, В. Кухаренко, К. Манварінг, Н. Рашевська, Ю. Триус, В. Фандей, К. Хенрі та інші. Першовідкривачі наукового підходу до змішаного навчання К. Бонк і Ч. Грэхем трактують його як систему, що поєднує в собі традиційне навчання «обличчя до обличчя» (face-to-face) з технологією, яка опосередковано пов'язана з використанням комп'ютерів [6, с. 6]. Ф. Андріоні описує змішане навчання як набір структурованих можливостей навчання з використанням декількох методів навчання або занять – в аудиторії та за її межами [7, с. 1539]. В. Кухаренко говорить про змішане навчання як про цілеспрямований процес здобуття знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами і темпом навчання [3].

Упровадженню технології змішаного навчання в системі вищої професійної освіти присвячені дослідження К. Бугайчука, І. Воронькової, О. Даниско, Є. Желнової, Ю. Кадемії, М. Мохової, М. Спіріна, А. Стрюка, Г. Чередніченко тощо. Серед головних особливостей використання моделі змішаного навчання науковці називають наступні: зміщення від лекційноорієнтованої технології до технології, в якій студенти стають активними та інтерактивними не лише в мережі, але й у процесі проведення очних занять; збільшення інтерактивного спілкування між студентом і викладачем, студентом і студентом, студентом і змістом курсу, студентом і зовнішніми ресурсами; інтегративний підхід до формування оцінного механізму як студента, так і викладача [8]. Особливості застосування технології змішаного навчання у роботах О. Безверхої, Л. Калініної, О. Костіної,

К. Лісецького, О. Малінко, Ж. Ніколаєвої, Н. Тимошук, А. Фандеєвої, О. Щербакової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зауважити, що, незважаючи на значну кількість наукових розвідок, практика впровадження змішаного навчання в закладах вищої освіти ще не набула значних обсягів і потребує подальших розробок.

Мета статті полягає в розгляді існуючої моделі змішаного навчання, розкритті суттєвих її характеристик і особливостей використання, визначенні перспективних можливостей цієї навчальної технології в оптимізації процесу викладання іноземної мови студентам немовних ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Впровадження технології змішаного навчання стає ще актуальнішим сьогодні у зв'язку зі скороченням аудиторного навантаження у ЗВО, адже такий формат дозволяє використовувати всі переваги технологій електронного навчання, не втрачаючи при цьому сильних сторін навчання традиційного, тобто уможливорює їх функціонування у постійному взаємозв'язку один з одним.

Характеризуючи змішане навчання, О. Костіна акцентує увагу на тому, що ця модель є не лише комбінацією формальних та неформальних засобів навчання, а й удалим поєднанням різних засобів викладання навчального матеріалу (очного (face-to-face), електронного (online learning) і самостійного (self-study learning)) з використанням методики управління знаннями [2, с. 142].

При дефіциті навчального часу перед викладачем стоїть складне завдання навчання іноземної мови в стислі терміни. При цьому потрібно врахувати той факт, що значна кількість першокурсників не має достатньої іншомовної підготовки, і часто викладач повинен починати майже з самого початку. Використання моделі змішаного навчання надає можливість значно розширити аудиторне навантаження за рахунок залучення віртуального середовища й інформаційних технологій. За умов, що така гармонійна взаємодія очного й дистанційного навчального процесу методично грамотно організована, його результатом стане високий рівень знань студентів. Таким чином, змішане навчання не можна зводити лише до використання ІКТ в самостійній роботі студентів. Це є єдиний, цілісний навчальний процес, який передбачає, що частина пізнавальної діяльності студентів здійснюється на занятті під керівництвом викладача, а інша частина виноситься на дистанційну форму з переважанням самостійних видів робіт індивідуально або спільно з партнерами в малій групі. Безумовно, така модель вимагає від викладача певної підготовки, зокрема, до роботи у віртуальному середовищі.

Слід визнати, що, крім явних переваг, змішане навчання має й певні недоліки. Найголовнішими

з них є недостатня готовність інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти до підтримки цілісного процесу електронного навчання і впровадження моделі змішаного навчання, відсутність методики викладання в електронному середовищі й необхідної компетентності викладачів у розробці контенту для нього, а також їх неготовність до переходу в нову якість – тьюторів, які супроводжують освітній процес. До перешкод на шляху впровадження моделі змішаного навчання можна віднести й відсутність нормативної бази, що регламентує розробку електронних освітніх ресурсів і розподіл навантаження викладацького складу, що викликає побоювання педагогів і небажання працювати в електронному середовищі [4, с. 76].

Крім загальнодидактичних принципів (принцип науковості, свідомості, доступності, активності, систематичності й послідовності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, наочності, врахування індивідуальних особливостей), в рамках змішаного навчання реалізуються принципи, що враховують особистісні й вікові особливості студентів, напрямок їх професійної підготовки, принцип стимулювання й мотивації позитивного ставлення до навчання, основною метою яких є навчання і виховання компетентних особистостей, здатних до включення в постійне самонавчання впродовж усього життя.

М. Бондарев і А. Трач наполягають, що змішане навчання може бути реалізовано лише за умов дотримання певних андрагогічних принципів, до яких вчені відносять принцип пріоритетності самостійного навчання, принцип спільної діяльності викладача-тьютора і студентів з планування, реалізації, оцінювання та корекції процесу навчання, принцип усвідомленості навчання, принцип актуалізації результатів навчання, який передбачає застосування на практиці в рамках курсу отриманих студентом умінь, навичок, якостей [1, с. 44]. Важливими науковці також називають принципи, що враховують загальні особливості й конкретні умови реалізації змішаного навчання, а саме: принцип автономності, гнучкості навчання, інтерактивності, принцип доцільності, принцип дружності системи навчання, принцип адекватного розподілу навчальної діяльності, принцип перманентної підтримки самостійної навчальної діяльності студента, принцип цілісності освітнього простору, принцип мультимодального подання навчальної інформації, принцип забезпечення автономності навчальної діяльності студентів, принцип відповідності моделі змішаного навчання реальним умовам навчальної діяльності, принцип відповідності змістовного та інструментального аспекту змішаного навчання, принцип елективного навчання, що полягає у наданні студентам певної свободи вибору змісту, форм, методів, джерел,

засобів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання.

Стосовно до професійної підготовки студентів, які навчаються у немовних закладах вищої освіти. Вважаємо доцільним додати до цих принципів наступні: принципи професійної спрямованості, врахування ступеня професійної підготовки студентів, що забезпечує комплексність і наступність у навчанні іноземної мови і спеціальних дисциплін, а також принцип необхідної й достатньої фундаменталізації професійної мовної підготовки, що дозволяє формувати, розвивати й удосконалювати професійно орієнтовану комунікативну компетенцію до рівня, достатнього для здійснення ефективної професійної комунікації іноземною мовою.

Хоча ядром процесу навчання стає самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента, вибудовування ним власного освітнього маршруту, а не процес викладання, змішане навчання не передбачає повну автономію для студентів. Ця модель надає викладачеві можливість здійснювати моніторинг та коригувати навчальний процес. Студенти, у свою чергу, мають можливість своєчасно бачити результати своєї діяльності, отримувати оцінку рівня своїх знань і рекомендації викладача щодо його покращення. Навчання іноземної мови потребує постійного тісного контакту як викладача зі студентами, так і студентів між собою, причому кожна зі сторін виконує свої певні функції: викладач перестає бути транслятором знань, а стає координатором, який організовує спільну діяльність студентів та збуджує їх до самостійної діяльності, а студент із пасивного споживача готових знань стає активним учасником навчального процесу [5, с. 71].

Змішане навчання відкриває широкі перспективи для вивчення іноземних мов, оскільки воно реалізує і потребу в живому спілкуванні, і необхідність в онлайн читанні, перегляді роликів, візуальному «заучуванні» слів, привносить ігровий момент й інтерактивність до навчального процесу.

Модель змішаного навчання розвиває і вдосконалює можливості традиційної моделі. Наприклад, матеріал лекцій може бути представлений в електронному вигляді на слайдах і бути доступним для самостійного вивчення чи повторення студентами, практичні заняття можуть проходити у формі вебінарів, на яких відбувається обговорення теми й відпрацювання практичних навичок. Консультації можливі за допомогою таких інструментів, як чат, форум, скайп, що дають студентам і викладачеві можливість спілкуватися і працювати разом.

Викладач, який здебільшого виконує у процесі змішаного навчання роль тьютора, у своїй роботі повинен ґрунтовно підходити до відбору електронних навчальних матеріалів, які він використовує у своїй роботі і рекомендує студентам. В інтернет-

просторі можна знайти безліч навчальних сайтів, що пропонують курси, націлені на поповнення словникового запасу, формування і вдосконалення навичок й умінь переглядового, детального й інтенсивного читання на основі як навчальних посібників, так і мережі інтернет, формування і вдосконалення досвіду аудіювання на основі автентичних відеоматеріалів; вдосконалення навичок письма шляхом участі в форумах із проблем, які вивчаються в рамках навчальної програми; ефективний розвиток граматичних і лексичних навичок тощо. Завдання викладача – визначити цінність курсу, що пропонується, його ефективність саме для студентів певного профілю навчання. Доречним буде створення викладачем ресурсної карти, в якій будуть вказані розміщені основні й додаткові навчальні матеріали, посилання на інтернет-ресурси, якими може користуватися студент.

Спираючись на власний досвід використання моделі змішаного навчання у викладанні англійської мови студентам немовних ЗВО, рекомендуємо, у першу чергу, такі онлайн-інструменти, як відеоуроки, вебінари, аудіоподкасти, сайти для спілкування, що пропонує на своєму порталі Британська Рада. Ефективним виявилось також використання безкоштовного спеціалізованого онлайн-курсу «Розуміючи IELTS: техніки для тестів з англійської мови» (<http://www.britishcouncil.org.ua/english/mooc/understanding-ielts-techniques>), спеціалізованих порталів, на яких є як теоретичні, так і практичні матеріали.

Дистанційний навчально-методичний контент потрібно організувати таким чином, щоб він був доступним для використання у будь-який час. Студент повинен мати змогу переглянути необхідний матеріал у режимі онлайн, відстежити зміну свого рейтингу в електронному журналі, перевірити свої знання з теми шляхом тестування, за бажанням ознайомитися з додатковими джерелами з вивчених тем, використовуючи аудіо- або відеоуроки, презентації та ін. Важливою рисою змішаного навчання при цьому є можливість студента виявляти активність і самостійність у здобутті знань, як вже зазначалося вище, самому визначати свій освітній маршрут, працюючи над індивідуальними і груповими проектами. Кожен студент вибирає для себе сам той матеріал, що відповідає його зді-

бностям і поточному рівню знань іноземної мови, використовуючи можливість варіювання складності навчального матеріалу і темпу роботи над ним.

Висновки. Таким чином, використання змішаної моделі навчання спроможне якісно змінити процес іншомовної підготовки студентів немовних ЗВО, сприяє активному впровадженню нових освітніх технологій, мотивує студентів на безперервну професійну освіту, надаючи їм можливість працювати самостійно, самим обирати темп навчання, рівень, об'єми матеріалу. Але все це стає можливим лише за умови, що викладач створює єдиний дидактичний комплекс з інформаційно-освітнім середовищем, що не дублює базовий підручник, а збагачує й поглиблює навчальний матеріал за рахунок можливостей, що надають сучасні інформаційно-комунікативні технології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондарев М., Трач А. Принципы смешанного обучения английскому языку для специальных целей. *Известия Южного федерального университета. Технические науки*. 2013. № 10. С. 41-48.
2. Костина Е. Модель смешанного обучения (Blended Learning) и ее использование в преподавании иностранных языков. *Известия высших учебных заведений. Серия: Гуманитарные науки*. 2010. Т. 1. № 2. С. 141–144.
3. Кухаренко В. Системний підхід до змішаного навчання. *Інформаційні технології в освіті*. 2015. № 24. С. 53–67.
4. Скрыпникова Н. Технология смешанного обучения: актуальность и проблематика. *Профессиональное образование и рынок труда*. 2018. № 3. С. 74–78.
5. Щербакова О., Николаєва Ж. Змішане навчання як форма організації навчального процесу з іноземної мови у ВНЗ. *Молодий вчений*. № 4.1 (44.1). 2017. С. 69–73.
6. Androni F. Cross-European Perspective in Social Work Education: A Good Blended Learning Model of Practice. *Sustainability*. 2018. Vol. 10. No 5. P. 1539.
7. Bonk C.J., Graham C.R. *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*. San Francisco : Pfeiffer Publishing. 2006. 624 p.
8. Charles D. Dziuban, Joel L. Hartman, Patsy D. Moskal, Blended Learning. *EDUCAUSE. Center for Applied Research Research Bulletin*. Vol 2004, Iss. 7. March 30, 2004.